

המן העץ אשר צויתוך לבלתי אכל ממנו אכלת

"Have you eaten from the tree which I instructed you not to eat?" (3, 11)

The Medrash (Breishis Rabba 19, 10) uses a beautiful mashal which offers us a profound insight into Hashem's question; how it reveals the shameful of Adam and Chava's mistrust of Hashem's well meant command:

There was once a couple who dwelled humbly and happily in their comfortable abode. The husband made a good living as a enchanter of snakes and scorpions. That is, he was able to make them dance and do other such tricks to the delight of his onlookers. His spouse was content as a housewife. There was, however, a certain neighbour who was resentful of their bliss. Her husband did not earn such a good living. Why then, she asked herself, should this woman have whatever her heart desired.

One day, after entering her neighbour's house under the pretence of borrowing some vinegar, she casually began to chat with her.

"So, how does your husband treat you? Hard to live with?"

"No, actually, he gives me everything I need. He takes care of me, and he always brings me little souvenirs from his travels. I take care of the house, and he trusts me with all domestic matters."

"Is that so? Really. Everything?"

"Yes. The only thing he has withheld from me is his urn. He keeps his snakes and scorpions in there. He always warns me not to touch his it. He says it is very dangerous for anyone to open it up unless he has gone through the proper training."

"Aha. Now I see. Oh, it's perfectly clear."

"What's that," she asked worriedly.

"Oh nothing. I mean, well, don't you understand? That's just a cover. Of course he doesn't want you to open that jar. I'm sure that whenever he has some spare money, or if someone gives him a big tip, like a precious gem, he stashes it away in that urn of his. When he has enough money, he'll divorce you, and use his hidden treasure to find himself a better wife. You'll see. It'll all be just as I said."

The foolish woman was misled by her envious neighbour's words, and decided she must open the urn. She would expose her immoral husband. She loosened its lid, and lifted it just enough to thrust her hand inside. It was then that her husband first heard her scream. He came running, and found her, frightened and in intense pain, grasping her bitten hand. He was shocked, hurt, disillusioned.

"I don't understand. Did you open the jar that I have told you so many times not to touch? Did you not know that I only warned you for your own good? Would I ever have done anything to harm you? What has gotten in to you that you have endangered your very life by heeding the foolish words of your jealous neighbour?"

"Have you eaten from the tree which I instructed you not to eat?" Hashem was not questioning Adam what he had done, for the Knower of Thoughts requires no interrogations. Rather, with these few poignant words, He articulated to Adam his pitiful error. He held up the empty claims of the yetzer hara (represented by the snake) to His probing light, and thus doing, demonstrated just how transparent they were.

הקונטרס הזה יוצא לאור ע"י נדבת ידידנו ר' יהושע טשערמאק נ"י

לרגלי בר מצות בנו הבחור החשוב משה בן ציון נ"י

וע"י נדבת ידידנו ר' יוחנן בוקסבוים נ"י

לעלוי נשמת אביו ר' משה ב"ר נתן מרדכי ע"ה

יום היארצייט שלו כ"ח תשרי

הוֹד וְהַדָּר פֶּעַל וְצִדְקָתָם עוֹמְדָה לְעַד

אמרה תורה לפני הקב"ה: רבש"ע, כשיכנסו ישראל לארץ, זה רץ לברוא
 לְקוּטִים יְקָרִים בְּעֵינַי
 פְּרִשְׁתָּהּ הַשְּׁבוּעַ
 וְלֹא עָיָה כוֹלֵל אֲבָרִים דִּחְסִידֵי בָאֵבֹב
 טֶאֱרָאֲנָטָא
 נֶעֱדָר עֵי הָאֲבָדָא ר' אֲלִי יוֹנְתָן הָאֲפֻמָּאן סְלִיטָא
 עֵשֶׁק פְּרִשְׁתָּהּ בְּרִאשִׁית תִּשְׁנָה

ענין ר' אלי יונתן האפמאן סליטא
 עש"ק פרישת בראשית תשנ"ה

פרשת בראשית

(ד, ז) הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ — חסיד א' ממדינת רוסיה השתדל והתאמץ עד שאחר יגיעות רבות הגיע על שבת קודש לחצר הגה"ק משינאווא זי"ע. בישבו אצל השלחן הטהור הרהר החסיד בלבן, מדוע אחר כל הטירחות איני מרגיש שום התעוררות לעבודת השי"ת והתנשאות ועליית נשמת. הרגיש הגה"ק בדבר, ובהגיע עת אמירת דברי תורה, פתח פיו הק' ואמר: ישנם אנשים הבאים אלי ורוצים להתרומם ולהתלהב לעבודת הבורא בלי שיתעוררו ויתקנו את מעשיהם בעצמם תחילה. וזאת אין באפשרי, דהא כתיב: **הלא אם תיטיב** — אם תטיב בעצמך בטרם ביאתך הנה ויבוא לך מעצמך התעוררות, רק אז: **שאת** — אסייע לך ותרגיש עלייה לנשמתך. אבל: **ואם לא תיטיב** — עצמך טרם בואך בהכנה ראויה של תשובה ומעשים טובים, אז: **לפתח חטאת רובץ** — הפתח סגור בחטאים והם אין מניחים לך להכנס להקדושה. וגם אני לא אוכל לתת לך התרוממות בעבודת השי"ת, כי אין כוחו של הצדיק אלא לסייע.

(א, א) בראשית ברא אלקים. ר' הושעיה רבה פתח (משלי ח ל) ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום [התורה אומרת שקודם הבראה היתה מגדלת אצלו והיתה לו לשעשועים בכל יום]. אמן [משמעותו] פידגוג [מגדל ילדים]. ועוד משמעותו] אמן—מכוסה. [ועוד משמעותו] אמן—מוצנע. (ב"ר א א). — יש לפרש, כי התורה"ק כלולה מג' חלקים: נגלה, נסתר, נעלם. הנגלה הוא התרי"ג מצות שצונו ית' לשמור ולעשות. והאמנם אין אתנו יודע מהותם וטעמם וסודם, ועכ"ז מחוייבים אנחנו לשמוע בקול ה' יתברך לבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל אף בלי ידיעת טעמי וסודי המצות. הנסתר הוא טעמי המצות וסודם, וכאשר נזכה לעשותם ולקיימם לשם ה' כאשר צונו, אז הוא ית' יאיר עינינו ויגלה לנו נפלאות מתורתנו הקדושה ויחננו דעה בינה והשכל להבין גם עמקי טעמיה וסודותיה, וכמאמר חז"ל (אבות ו א) ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ומגלין לו רזי תורה. והנעלם הוא מה שאמרו עליו (ברכות לד:) יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית. ועליו נאמר (ישעיה סד ג) עין לא ראתה אלקים זולתך, אשר בעוה"ז א"א לאכות להתגלותו, כי אם לעתיד לבא. וזהו הכוונה במאמרם כאן: אמן פדגוג — רומז על חלק הנגלה המלמדנו דעת ומדריכנו בדרך נלך בה ממש כמשל הפדגוג המדריך צעירי הילדים את הדרך ללכת בה. אמן מכוסה — הוא תורת הנסתר, שכמו שאפשר לגלות ולהסיר המכסה מעל המכוסה, כן העושה מצות השי"ת בלב ונפש יגל ה' את עיניו להביט באור החכמה וסודות התורה. אמן מוצנע — ר"ל נעלם, אשר אין מי שידע מקום כבודה בלתי ה' אהל יעקב לבדו.

שם – יש לבאר המשך הג' מדריגות הנ"ל, שהוא על דרך הכתוב (במדבר יא יב) כאשר ישא האומן את היונק. כי כמו שהיונק אינו יודע לפעול מאומה בשכלו, כן לא יהיה האדם סומך בשום פעם על דעתו, רק יעשה הכל ע"פ התוה"ק. ואע"פ שלפעמים לומד, ואינו מרגיש שהתורה פועלת עליו, מ"מ אל יתיאש, כי תדע אשר זה נשאר אצלו בבחי' "מכוסה ומוצנע", ובמשך הזמן ירגיש תועלת גדול ממה שלמד, שחלק הקדושה יתעורר אצלו לעבוד את הבורא ב"ה לפי התורה שלמד.

(א, א) בראשית ברא אלקים – נראה לפרש על פי אומרם ז"ל (הקדמת זוהר ב) אשר בשעת בריאת העולם נכנסו האותיות לפני הבורא ב"ה. נכנסה תי"ו אמרה לפניו רבש"ע, רצונך לברא בי העולם. . נכנסה שי"ן אצלו. . וכולם השיבם ה' כי אינו חפץ בהם כל אחד לטעמו האמור שם. עד שנכנסה בי"ת אצלו וקבלה וברא בה העולם, דכתיב **ב**ראשית. אל"ף שתקה. אמר לה הקב"ה למה את שותקת. . את תהיה לראש כל האותיות, ע"כ. והנה, מסוף דבריהם נראה שבאמת מעלת האל"ף גדלה על מעלת הב', ואם היו נכנסים אצלו ביושר, אז היתה האל"ף זוכה לבראות בה העולם. ויש להבין, למה באמת נכנסו אצלו בהיפך סדרן? אך הענין הוא, כי אמרו חז"ל (סוף הקדמת תיקונים) כי האותיות כשהם בדרך ישר, הם רומזים למדת הרחמים, וכשהם למפרע הם מורים על מדת הדין. וזה לך האות, כי חודש תשרי שהאותיות למפרע; תי"ו שי"ן רי"ש, הוא זמן הדין הגדול. ובזה יש לפרש הכתוב: **ב"ראשית** – מה שהבי"ת קדמה לאל"ף, ובה נברא העולם, הוא מטעם: **ברא אלקים** – שהבריאה היתה במדת הדין, מדת אלקים. וכיון שכן, עלו האותיות אצל הקב"ה למפרע, אשר זה רומז על בחי' הדין, ובזה קדמה בי"ת לאל"ף, וקנתה מקומה.

(א, א) בראשית ברא אלקים. בשביל התורה שנקראת ראשית. (ב"ר א א). – יש לפרש כוונתו, דהיינו בשביל עסק התורה באופן כזה שהוא נחשב אצל האדם ל"ראשית", ר"ל שהוא עיקר רצונו. כי הדבר שהוא עיקר רצונו של האדם וכל עיקר שעשועיו בדבר זה, עד שכל הענינים טפלים הם לזה, הוא נקרא "ראשית"—ראש לכל עניניו. ובשביל תורה כזאת היתה עיקר בריאת העולם.

(א, א) בראשית ברא אלקים. הביט בתורה וברא את העולם. (ב"ר א א). – הנה ודאי היה יכול הקב"ה לברוא העולם גם בלי התורה. אך הענין, כי כל הבריאה לטובת הנבראים. ולזאת, היתה הבריאה באופן שיוכל האדם ללמוד עבודת השי"ת מכל נברא, כי: **הביט בתורה וברא את העולם** – וממילא, בכל דבר מהבריאה נטמן בו עניני התורה, ללמוד איזה הנהגה או סוד..

בשבת בראשית לאחר בריאת עולם קרא הקב"ה לכל המלאכים ומינה אותם על העולם. ואז פתחו כולם ואמרו הכל יודוך. (סודי רזא מובא בילקוט ראובני). – ותמוה. וי"ל הביאור, על פי דברי התוס' (סנהדרין לז:) כתוב בתשובת הגאונים שאין בני ארץ ישראל אומרים קדושה אלא בשבת, דכתיב גבי חיות (ישעיה ו ב) שש כנפים לאחד, וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול, וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המקום; רבש"ע, אין לנו עוד כנף. והקב"ה משיב להם; יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה (והוא בני ישראל) שנאמר (ישעיה כד טז) מכנף הארץ זמירות שמענו, עכ"ל התוס'. והנה איתא במדרש (ב"ר א ג) שהמלאכים נבראו ביום השני. נמצא, שבאותו שבוע של בריאת העולם היה למלאכים אף בשבת כנף, כי התחילו לומר שירה אז ביום השני. רק בשבוע השני, אז התחיל הסדר של ששה ימים ביום הראשון והמלאכים אומרים שירה ששה ימים ובשבת אומרים ישראל. וזהו: **בשבת בראשית וכו'** פתחו כולם – הן ישראל והן המלאכים: ואמרו הכ"ל יודוך – הכל דייקא, שאותו פעם היה אף למלאכים

כנף ביום השבת.

הגאון מוה"ר נפתלי כ"ץ זצ"ל אבד"ק פוזנא, מובא בכר"ש (מא) **מספר בני שמואל עה"ת**

וראוי להעיר בזה מה שמסופר שתלמיד א' של הגאון בעל ישועות יעקב זצ"ל נסע פעם א' על ש"ק פרשת בראשית להגה"ק מראפשיץ זצ"ל, ובשובו שאל לו רבו הגאון בעל ישועות יעקב מה ראה שם. ובתוך הדברים סיפר לו שרקדו שם בליל ש"ק זמן רב תיבות אלו – "שבת בראשית טאנצין מיר אין איינעם" (—רוקדים ביחד), ותהי בעיניו כמצחק. וכשנפגש אח"כ הגאון בעל ישועות יעקב עם הגה"ק מוה"ר שלום הלוי מקאמינקא זצ"ל, וסיפר לו דבר הנ"ל, ענה לו; הלא כן מוכח מדברי התוס' בסנהדרין הנ"ל, שבשבת בראשית אומרים שירה ביחד בני ישראל עם המלאכים. ועפ"י דברינו, יובן היטב.

דברי המעריך בכר"ש שם

(א, יא) ויאמר אלקים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עשה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן – דרשו חז"ל (ב"ר ה ט) שיהא העץ נאכל כמו הפרי. והארץ לא עשתה כן אלא הוציאה (פסוק יב) **עץ עשה פרי**—ולא עץ פרי. וקשה, דא"כ למה נאמר כאן ויהי כן, כי לא כן היה. גם יש להתפלא; א"כ, למה לא נתקללה האדמה עד אחר חטא אדם הראשון (ג, יז), היה לה להתקלל תיכף ומיד. ונראה ליישב, דבאמת ביום השלישי בגן עדן, מקום מושב הצדיקים קודם החטא, עשתה כן כמו שצוותה הקב"ה. וכמו שמצינו אצל העץ הדעת, שהיה טעם עצו כטעם פריו (ב"ר טו ז). ובשאר מקומות, לא יצאו חוץ לקרקע עד שהתפלל אדם עליהם (חולין ס:). אבל בגן עדן, כבר היה מקדם, ושם הוציאה הארץ כרצון קונה, ולכן נאמר ויהי כן. אבל בשאר מקומות, מקום מושב הרשעים, הוציאה רק עץ עושה פרי, ולא עץ פרי, ובזו לא שייך "ויהי כן", דלא היה אז בשעת הבריאה, אלא אח"כ כשהתפלל אדם עליהם. ולכן לא נתקללה האדמה תיכף ביום השלישי, כי באמת אילו לא חטא אדם, היה מושבו בגן עדן ולא היה חסרון מפאת הארץ. אולם, משחטא אדה"ר ונגרש מגן עדן, אז התחיל לגור בשאר ארצות, והוכר שינוי הארץ ומניעת התועלת לבריאה. ע"כ, רק אז נתקללה האדמה ונפקד עליה עונה, והבן.

(ב, י) ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן – הנה הצדיק הגמור האמתי המופרש מכל עניני עוה"ז, והוא מצוחצח צח בכל גופו ואבריו, אזי הצדיק הזה נקרא 'עדן', מלשון עדנה כמאמר הכתוב (בראשית יח יב) אחרי בלתי היתה לי עדנה, ופרש"י צחצוח בשר. ועל צדיק כזה נאמר: ונהר – לשון אור, כמו עמיה שריה נהורא: **יוצא מעדן** – ר"ל מן הצדיק האמתי יוצא אור גדול. להשקות את הגן – להשפיע לעוה"ז הנקרא גן.

(ג, יט) כי עפר אתה ואל עפר תשוב – יש לומר, כי מדת העצלות היא באה מיסוד העפר, כי הוא גס וכבד מכל היסודות. ומי שהוא עצל, אינו משלים חוקו במצות ומעשים טובים. וע"כ, יצטרך להתגלגל ח"ו כדי להשלים מה שחיסר. וזה: **כי עפר אתה**—אם תניח את מדת העצלות להתגבר עליך, שהוא מיסוד העפר, אז: **ואל עפר תשוב** – עוד הפעם לעולם השפל. ע"כ, תהיה מהיר במלאכתך להשלים חקך בעודך חי.

(ד, ז) הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ – יש לומר בזה בדרך מוסר: **הלא אם תיטיב שאת** – פי', אם אתה הולך בדרך הטוב והישר כראוי: **שאת** – אז יהיה לך מדת הסבלנות לשאת ולסבול חסרונותם של אחרים. אולם: **ואם לא תיטיב** – שאתה בעצמך אינך כהגון, אז: **לפתח חטאת רובץ** – תמיד בכל פתח ומקום שאתה יכול, תמצא עבירות וחסרונות באולתך.